

1930’LU YILLARDA TÜRK EDEBİYATINDA BALKAN İLGİSİ VE BİR YOL AÇICI OLARAK YAŞAR NABİ NAYIR¹

Saadet ÇETİN²

ÖZET

1930’lu yılların kültür ve sanat hayatı incelendiğinde, Türk edebiyatında Balkanlara yönelik yeni bir ilginin oluşmaya başladığı görülmektedir. Bu yeni yönelimin ortaya çıkmasında 1930 başlarında imzalanan Balkan Antantı ile bölgeden Türkiye’ye yapılan göçlerin etkili olduğunu söylemek mümkündür. İlgili siyasal ve sosyal gelişmelerin tesiriyle, Türkiye kamuoyunda Balkanlara yönelik ortaya çıkan eğilim kısa sürede edebiyata da yansımış, Balkan merkezli sayısız inceleme, makale ve seyahatnamelerin yanı sıra doğrudan edebî verimler olarak şiir, hikâye ve roman türlerinde eserlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu yıllarda Türkiye kamuoyunun Balkanlara yönelik ilgisini teşvik etme ve edebiyat yoluyla Balkan halkları arasındaki dostluğu güçlendirme noktasında öncü rol oynayan isimler arasında kendisi de Balkan kökenli bir sanatçı olan Yaşar Nabi Nayır’ın özellikle hatırlanması gerekmektedir. “Balkan Birliği” düşüncesinin uzun ömürlü bir platform olması hususunda edebiyata ve edebiyatçılara düşen görevin farkında olan Yaşar Nabi, o yıllarda başında bulunduğu *Varlık* dergisi üzerinden bilinçli bir tanıtma-tanıştırma faaliyetine girmiş bulunuyordu.

Bu makalede 1930’lu yıllarda Türkiye’de doğan Balkan ilgisinin edebiyatla buluşması ve gelişmesi noktasında Yaşar Nabi Nayır’ın çalışmaları ele alınarak edebiyatın dönem ile olan ilişkisi bağlamında değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yaşar Nabi Nayır, *Varlık*, Balkanlara yönelik edebiyat, Balkan Antantı, Balkan edebiyatlarından tercüme

GİRİŞ

1930’lu yıllar Türkiye’nin cumhuriyetin ilanından itibaren sürdürdüğü Anadolu merkezli bakış açısını değiştirerek ilgisinin bir kısmını sınırları dışına yönlendirdiği önemli bir dönüm noktasıdır. Bu yıllarda Balkan ülkeleri arasında yaşanan siyasal gelişmeler ve Balkan coğrafyasından Anadolu’ya gelen göçmen kabileleri sebebiyle Türkiye kamuoyunda Balkanlara yönelik ciddi bir temayül ortaya çıktığı gözlenmektedir.

Lozan Antlaşması sonrası Yunanistan ile başlayan mübadele görüşmeleri ve 1930’lu yıllar itibarıyla diğer Balkan ülkeleriyle imzalanan göç anlaşmaları, Balkan Türklerinin kitleler hâlinde Anadolu’ya göçünü beraberinde getirmiştir.

¹ Bu Makale 21-23 Ekim 2017 tarihleri arasında Antalya’da düzenlenen ASEAD II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu’nda sunulan bildiriden geliştirilmiştir.

² saadetcetin45@gmail.com

Yine 1930 yılında başlayan temaslar ve her yıl düzenlenen konferanslar sonucunda, 1934 yılında Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında dostluk ve işbirliğini öngören bir antant imzalanır. Balkan Antantı olarak tarihe geçen bu anlaşma ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel hemen her alanda iş birliğini ve dayanışmayı amaç edinmektedir. 1930'ların başlarında ortaya çıkan bu iki önemli gelişme ve ülkeler arasında kurulan dostluk ve iş birliğinin yalnızca devlet adamlarını ilgilendirmekten çıktığı ve toplumun hemen bütün kesimlerine yayıldığı görülmektedir. Gerek imzalanan Antant gerekse çeşitli davetler sayesinde bölge ülkelerinin karşılıklı ziyaret ve temasları oldukça sık bir hâl almaktaydı. Bu ziyaretler esnasında devlet adamlarının ifadelerine yansıyan dostluk havası, o yıllarda Balkan ülkelerini içine alan bir atmosfer oluşturmuştur. Dönemin gazete ve dergilerinde, hemen her gün dost Balkan ülkeleri ile ilgili haberler çıkmakta, buralardan gelen ziyaretçiler ve Balkanlara giden Türk murahhasların izlenimlerine geniş yer verilmektedir. Makale ve haber yazılarının yanı sıra Balkanları ele alan seyahat kitapları, dergilerde Balkan edebiyatı ile ilgili tanıtıcı makaleler ve güncel edebî ürünlerinin çevirileri, Balkan merkezli şiir, hikâye, romanların yazılıp yayımlandığı görülmektedir³.

Siyasi anlamda ortaya çıkmış olan bu birliğin uzun ömürlü olması ve başarılı işlere imza atmasının önemi ise herkesçe malumdur. Bu anlamda en büyük payın özellikle kültürel faaliyetlere ve sorumluluğun devlet adamları kadar kültür-sanat adamlarına ve aydınlarına yüklendiği görülmektedir. Siyasetçi, aydın, sanatçı hemen herkesin ortak fikrine göre Balkan Birliğinin uzun ömürlü olması, en başta halkların birbirini tanıyıp sevmesine bağlıdır. Bunun da edebiyat ve sanat yoluyla sağlanabileceğini birçok defa ifade etmişlerdir.

İşte bu gerçeğin farkında olan ve bu yolda ilk adımları atan isimlerin başında Yaşar Nabi Nayır gelmektedir. 1908 Üsküp doğumlu olan Yaşar Nabi, bu yıllarda *Varlık* dergisinin yayınına sürdürmektedir⁴. Elbette ki kendisi de Balkan kökenli olması itibariyle bu yıllarda Türkiye'de esmekte olan Rumeli havasından etkilenmesi gayet olağan kabul edilebilir. Ancak Türkiye kamuoyunda oluşan Balkan ilgisi, Yaşar Nabi Nayır'da şahsi bir memleket alakasının çok ötesinde seyredir. Dönemin ihtiyacını çok iyi kavrayan ve Balkan Antantı'nın kültürel sahalarda da yankı bulmasının önemini fark eden Yaşar Nabi de birliğin devamlılığını Balkan halkları arasında kurulacak olan dostlukta görür. Bu amaçla edebiyat üzerinden adeta Balkan halklarını birbiriyle tanıştırma-kaynaştırma faaliyetine giriştiği görülmektedir. Yaşar Nabi'nin bu yoldaki çalışmalarını, özellikle bu yıllarda çıkarmaya başladığı *Varlık* dergisi üzerinden sistemli bir şekilde yürüttüğünü söylemek mümkündür. Mustafa İsen de Yaşar Nabi'yi "Türkiye'ye Tanıtın Yazar" olarak ifade etmektedir. İsen'in yazısında vurguladığı noktalar Yaşar Nabi'nin yaşamı boyunca gerek *Varlık* dergisi gerekse Varlık Yayınları çerçevesinde Balkan edebiyatı ve edebiyatçılarının Türkiye'de tanınmasına olan katkılarıdır (2010: 70-76). Bu makalede ise 1930'lu yıllardaki siyasi ve sosyal gelişmelerin estirdiği Rumeli havası bağlamında Yaşar Nabi'nin öncü rolü olması itibariyle daha ziyade 1930'lu ve 1940'lı yıllardaki faaliyetleri ele alınmıştır.

³ Bu konu ile ilgili olarak, Balkan Antantı ve 1930'lu yıllardaki Balkan göçlerinin edebiyata yansımalarını ele alan "Balkan Antantı ve Türk Edebiyatı: Cumhuriyet Devrinde Balkanlara Dönük Edebiyatın Doğuşu ve Gelişmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden ayrıntılı bir okuma yapılabilir. Bu makale, ilgili tez çalışması sırasında elde edilen verilere dayanmaktadır.

⁴ Cumhuriyet'in onuncu yılında, 15 Temmuz 1933'te Nahit Sırrı Örik ve Sabri Esat Siyavuşgil tarafından yayınlanmaya başlayan sanat ve fikir dergisidir. Bir süre sonra bütün sorumluluğunu Yaşar Nabi Nayır'ın üstlendiği dergi on beş günde bir çıkar. Yayınlanmaya başladığı günden itibaren yeni sanatın en önemli temsilcilerinden biri haline gelir.

1. VARLIK MAKALELERİ VE BALKANLAR VE TÜRKLÜK

Yaşar Nabi Nayır, Türkiye kamuoyunun Balkan ilgisine cevap verecek ve bu ilgiyi o günkü şartlara uygun olarak yönlendirecek bir dizi faaliyette bulunur. Elinde bulundurduğu *Varlık* dergisi onun bir yazar olarak ulaşabileceği imkânlardan çok daha fazlasını Yaşar Nabi'ye sunmuştur. Öyle ki bir yazar olarak kalemi ile bu ilgiyi teşvik ettiği ve yönlendirdiği kadar, yayıncı sıfatıyla birçok başka yazar ve şairin de bu yolda eser vermesine imkân tanımıştır. Yaşar Nabi'nin Türkiye'deki Balkan ilgisini yönlendirme noktasındaki faaliyetleri, rol aldığı bu iki mecrâ üzerinden değerlendirmek gerekir. Balkanların adeta yeniden keşfedildiği bu yıllarda kendisi Balkan kökenli bir yazar olması itibariyle Rumeli Türklerinin durumunu iyi bilen ve tahlil edebilen Yaşar Nabi, adeta onların Türkiye'deki sesi mesabesinde bir rol üstlenmektedir. Bu çerçevede Yaşar Nabi Nayır, 1934 ve 1938 yılları arasında sadece *Varlık* dergisinde Balkanların ve Balkan türklerinin o günkü durumunu ele alan on altı makale yayımlamıştır⁵. Bunların büyük bir bölümü daha sonra kitap olarak da yayımladığı *Balkanlar ve Türklük* adlı eserini oluşturur.

Onun “Balkanlarda Sevgi ve Kardeşlik Tezahürleri” başlıklı yazısı, dönem içinde oluşmaya başlayan Balkan merkezli edebiyatın dinamiklerini ortaya koyması bakımından son derece önemlidir. Yaşar Nabi ilgili yazısında, Balkan konferansları çerçevesinde oluşmaya başlayan dostluk havasından memnuniyetini dile getirmekte ve Balkan ülkeleri arasında tesis edilmeye çalışılan kardeşlik düşüncesinin önemine dikkat çekmektedir. Yaşar Nabi, kurulan dostlukların yalnız siyasi temelli olmadığını, ortak kültürel ve tarihî bağların da önemli olduğunu vurgulayarak şunları dile getirir (1938: 705):

⁵ Nayır, Yaşar Nabi. “Başyazı/ Musahebe: Balkanlardaki Türkler.” *Varlık* 1 Haziran 1934 1(22): 1.

Nayır, Yaşar Nabi. “Öz Türkçe: Mutsuz Kardeşlerimizin Kafa Açlığı.” *Varlık* 15 İkincikânun 1935 2(37): 193.

Nayır, Yaşar Nabi. “Balkanlar ve Türklük I.” *Varlık* 15 İlkânun 1935 3(59): 162-164.

Nayır, Yaşar Nabi. “Balkanlar ve Türklük II.” *Varlık* 1 Sonkânun 1936 3(60): 178-180.

Nayır, Yaşar Nabi. “Balkanlar ve Türklük III.” *Varlık* 15 Sonkânun 1936 3(61): 194-196.

Nayır, Yaşar Nabi. “Balkanlar ve Türklük IV.” *Varlık* 1 Şubat 1936 3(62): 210-211.

Nayır, Yaşar Nabi. “Balkanlar ve Türklük V.” *Varlık* 15 Şubat 1936 3(63): 226-227.

Nayır, Yaşar Nabi. “Balkanlar ve Türklük VI.” *Varlık* 1 Mart 1936 3(64): 242-244.

Nayır, Yaşar Nabi. “Balkanlar ve Türklük VII.” *Varlık* 15 Mart 1936 3(65): 258-260.

Nayır, Yaşar Nabi. “Balkanlar ve Türklük VIII.” *Varlık* 1 Nisan 1936 3(66): 274-275.

Nayır, Yaşar Nabi. “Konuşmalar: Göç Yeniden Başlarken.” *Varlık* 1 Mayıs 1936 3(68): 305.

Nayır, Yaşar Nabi. “Konuşmalar: Balkan Türkleri ve Göç.” *Varlık* 15 Birinciteşrin 1936 4(79): 97-98.

Nayır, Yaşar Nabi. “Balkanlarda: Romanyalı Gagauzlar ve Türk Kültürü.” *Varlık* 1 Nisan 1937 4(90): 274-275.

Nayır, Yaşar Nabi. “Gagauz Halk Edebiyatı.” *Varlık* 15 Ağustos 1937 5(99): 429.

Nayır, Yaşar Nabi. “Konuşmalar: Balkanlarda Sevgi ve Kardeşlik Tezahürleri.” *Varlık* 15 Mayıs 1938 5(117): 705.

Nayır, Yaşar Nabi. “Konuşmalar: Türk Kültürü ve Türkçe.” *Varlık* 15 Birinciteşrin 1938 6(127): 97-98.

“Balkan milletlerini birbirlerine sokulmaya, dayanışmaya ve sevişmeye sevkeden sebepler, yalnız büyük devletlerin emperyalist hırsları karşısında müşterek bir cephe kurmak endişesinden ibaret değildir. Kötü propagandaların yaratmış olduğu zahirî atmosferin zıddına olarak, Balkan milletlerini birbirine bağlayan dil, zevk, zihniyet ve kan bağlarının tabii bir neticesi olan milletten millete sempatilerin de, bu anlaşma ve sevişmede oynayacağı rol büyüktür.”

Yaşar Nabi burada ve diğer pek çok yazısında olduğu gibi, Balkan ülkeleriyle kurulmaya çalışılan dostluğun siyasi sahalardan taşarak fikrî bir muhteva kazanması gerektiğini ve bu noktada matbuatın taşıdığı sorumluluğun altını çizerek: “Balkan milletlerinin bu kültürel sahada birbirlerini daha yakından tanımalarına hizmet etmek, bugün, bütün Balkan entellektüelleri için, ehemmiyetli bir vazife olarak ortada durmaktadır” (1938: 705) der. Artık Balkan ülkeleri ister tarihî yaşanmışlıklar yoluyla olsun ister topraklarında barındırdıkları azınlıklar dolayısıyla birbirlerini itham edici yayınlar yapmaktan vazgeçmelidirler diyen Yaşar Nabi, ülkelerin birbirlerinin edebiyatlarını tanımasının öncelikli olduğuna özellikle işaret eder.

Yaşar Nabi Nayır’ın Balkanları konu alan makalelerinin odaklandığı bir diğer nokta da Balkan göçleridir. *Balkanlar ve Türklük* adlı eserini kendi dergisi *Varlık*’ta tefrika şeklinde yayımlamış olan yazar, gerek bu eserinde gerekse ayrı ayrı başlıklarla yayımladığı metinlerde Balkan Türklerinin çektiği sıkıntılara ve Anadolu’ya göçleri esnasında dikkat edilmesi gereken hususlara dikkat çeker. “Balkan Türkleri ve Göç”, “Göç Yeniden Başlarken”, “Mutsuz Kardeşlerimizin Kafa Açlığı” başlıklı makaleleri bu noktadaki yayınlarından sadece birkaçıdır.

Yaşar Nabi Nayır’ın gerek *Balkanlar ve Türklük* eserini oluşturan yazılarında ve gerek dergideki makalelerinde üzerinde durduğu en önemli nokta Balkan Türklerinin durumu ve Türkiye’ye göç ettirilmelerindeki aciliyettir. Başyazı olarak kaleme aldığı “Balkanlardaki Türkler” adlı makalesinde Türkiye’de gerçekleştirilen inkılapların Balkan Türklerini etkileyemediği, onların hâlâ eski harfli metinlerle okuyup yazması sebebiyle ana vatandaki kardeşleriyle aralarına giderek artan bir kültürel uçurumun girdiğini ifade etmekte, göç ettirilmedikçe de bu uçurumun daha da artacağını söylemektedir. Yaşar Nabi, Balkanlardaki Türklerin ana yurda getirilmesinin önündeki ekonomik ve siyasal engellerin farkında olduğunu da aynı yazıda dile getirir (1934: 1):

“Balkanlardaki ekalliyetlerinin ana yurda getirilmelerinin ve burada maişiyetlerini temin için kendilerine lâzım gelen yardımı yapmanın ne güç bir bütçe meselesi olduğunu takdir etmiyor değilim. Fakat bu uğurda yapılacak fedakarlıklarla başarılacak iş de tahminin fevkinde bir ehemmiyeti haiz olacaktır.”

Yine “Mutsuz Kardeşlerimizin Kafa Açlığı” adlı makalesinde buradaki Türklerin en azından Anadolu’ya getirilinceye kadar kültür yoksulluğunu gidermek için yapılması gerekenler üzerinde durur. Ona göre Türk yazısı bulmanın çok zor olduğu şartlar altında yaşayan Balkan Türklerinin eksikliklerini gidermek ve aradaki bağı sağlamlaştırmak adına buralarda Türk kolejleri açmak ve Türkiye’de çıkan gazete, dergi ve kitapları göndermek gerektiğinin altını çiziyor.

“Göç Yeniden Başlarken”, *Balkanlar ve Türklük*’ü tefrika ettikten sonra 1936 yılının mayıs ayında yeniden başlayacak göç kafilesi için kaleme alınmıştır. 1936 baharı itibariyle başlayacak olan göçe ve gelecek Türklere kucak açmanın önemine vurgu yapan Yaşar Nabi, göçün sistemli bir program dahilinde yapılması gerektiğini dile getirmektedir (1936: 305):

“Tek ve ayrılmaz Türk topluluğunun, uzun yıllar ana ulusla alâkaları kesilmiş en bahtsız çocuklarile karşı karşıya bulunuyoruz. Bunca zaman kalplerimiz onların ızdıraplarile uzaktan kanadı ve bu ızdıraba seyirci vaziyetinde kalmak aczile kıvrandık. Şimdi onların derdlerini dindirmek, yoksulluklarını unutturmak, göz yaşlarını silmek fırsatı bize veriliyor.”

Çocukluğunun büyük bir kısmını, Osmanlı nüfuzunun ziyadesiyle hissedildiği Balkan şehirlerinden Üsküp’te geçirmiş olan yazar, gerek vatanî bağları gerekse 1930 sonrasında gündemi işgal eden Balkan mevzuları sebebiyle, 1935 yılında Rumeli’ye bir tetkik seyahati düzenler. Dönüşünde de 1935 yılı Aralık ayından itibaren *Varlık* dergisinde “Balkanlar ve Türklük” başlığı altında peyderpey gözlemlerini yayımlamaya başlar. Büyük çoğunluğu *Varlık*’ta tefrika edilen eser, daha sonra 1936 yılında Ulus Basımevi’nde kitap olarak da yayımlanır.

Yaşar Nabi’nin eserini yayımlandığı 1936 yılı içinde, edebiyat ve basın camiasında büyük ilgi görür⁶. 256 sayfa olarak hazırlanan *Balkanlar ve Türklük*, bir önsözün ardından gelen “Giriş” bölümü ile “Romanyada Türklük”, “Bulgaristanda Türklük”, “Yugoslavyada Türklük”, “Yunanistanda Türklük”, “Göç Meselesi” ve “Sonsöz” bölümlerinden oluşmaktadır. Kendisi de bir Balkanlı olması dolayısıyla hem Türkiye’ye göç edenlerin acısını, hem de hâlâ Balkanlarda bulunan Türklerin mazlumiyetini yakından gözlemlediğini ifade eden Yaşar Nabi, kitabı yazmasındaki amacını şu cümlelerle ifade ediyor:

“Balkan ülkelerinde kalmış ve henüz anayurda kavuşmamış milyonlarca Türkün bugünkü hallerine ve ne şartlar içinde yaşadıklarına dair Türk okurlarına kısaca malûmat vermek ve bu münasebetle de, türlü safhalarını ve etrafında gözüme ilişen neşriyatı daima dikkatle takip etmiş olduğum bu mevzu üzerindeki düşünce ve kanaatlerimin Türklükle alakalı taraflarını hulâsa etmek... İşte beni bu eseri yazmaya sevkemiş olan sebep.” (1936: 8-9)

Seyahati sırasında Balkan ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanma aşamasında geliştirdikleri milliyetçiliğin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan Türk düşmanlığının halen devam etmekte olduğunu gören Yaşar Nabi, bu tavrın ülkeler arasında kurulmak istenen dostluğa zarar verici bir nitelik arzettiğini belirtmektedir. Buradan hareketle yazar, bağımsızlıklarını kazanma aşamasında Türk zulmüne ve Balkan halklarının bu zulüm altındaki ezilmişliklerine vurgu yapan Balkan resmi tarihlerinin, yanlış ve temelsiz anlatımlar olmakla birlikte, 1930’lu yıllarda hâlâ daha okutulmaya devam etmesinin garabetini açıkça eleştirir. Nayır, iddiaların tersine altı yüzyıllık bir tahakküm döneminin ardından bugünkü Balkanlarda Hristiyanlığın hâlâ daha hâkim bir din olmasını ve Bulgarca, Sırpça, Yunanca,

⁶ O dönemin önemli yayın organlarından *Cumhuriyet*, *Ulus*, *Açıksöz*, *Yücel*, *Yedigün*, *Gündüz*, *Ülkü*, *Çığır* başta olmak üzere pek çok gazete ve dergide *Balkanlar ve Türklük* eseri hakkında eleştiri tanıtma ve yazıları yayımlanır. Reşat Ekrem Koçu, Enis Bülent Yedek, Hüseyin Namık Orkun, Ömer Lütfi Barkan gibi dönemin önde gelen aydınları tarafından yapılan bu yayınlar, eserin çıktığı yıllarda ne kadar büyük bir yankı uyandırdığının açık bir göstergesidir. Enis Bülent Yedek’in ifadesiyle Yaşar Nabi, “şimdiye kadar bomboş duran bir sahada ilk ve kuvvetli bir eser” neşretmiştir (1937: 253).

Arnavutça, Boşnakça, Rumence dillerinin konuşulup yazılıyor olmasını, Osmanlı'nın Balkan halklarına dönük herhangi bir jenosit politikası uygulamadığının delili olarak ileri sürer.

Yaşar Nabi'nin bunları yazmaktaki amacı gelinen noktada, Balkan ülkeleriyle kurulmaya çalışılan dostluk çatısının daha iyi ve sağlam olabilmesi adına, bu tarihî hakikatlerin farkında olunarak hareket edilmesinin gerekliliğini ifade etmektir. Ona göre Balkan Antantı'nın verimli sonuçlar üretebilmesi, kötü niyetli propagandalara prim verilmemesi ve tarihin doğru olarak okunmasına bağlıdır. Balkan ülkelerinin, bu amaçla kendi topraklarında bulunan azınlıklara daha müsamahalı davranması ve yalnız siyasi değil, kültürel ve ekonomik alanlarda da işbirliğine fırsat vermesi gerekmektedir. Nayır bu hususta 1936 yılında ilk defa gerçekleştirilen "Balkan Haftası" etkinliklerinin öncü rolüne ve bu tarz faaliyetlerin artırılması gereğine işaret eder. Yaşar Nabi'nin Balkan Antantı'nın kültürel boyutu üzerine geliştirdiği bir önerisi de, karşılıklı olarak Balkan edebiyatlarının keşfedilmesi gerektiğidir. Bu işin gümrük duvarlarını kaldırmak kadar önemli olduğunu söyleyen yazar üniversitelerin, kültür ve edebiyat muhitlerinin bu noktada yol açıcı olması gerektiğine işaret eder.

Bu girişin ardından Yaşar Nabi'nin ilgisi Romanya'dan başlayarak Türklerin o günkü vaziyetleri ve onlar için yapılması gerekenler üzerine odaklanır. Romanya'da ilk uğrak yeri Gagavuz köyleri olan Yaşar Nabi, Hamdullah Suphi ile birlikte, Türkiye kamuoyunda bu Hristiyan Türk topluluğunun tanıtılması hususunda öncü rol oynadığı muhakkaktır. Bu topluluk hakkında etnik ve kültürel tahliller yapan Nayır, pek çok kişiden alıntılar yaparak, Gagavuzların Türklükleri hakkında en ufak bir şüphe duyulamayacağını belirtir. Türkçe konuşan ve Hristiyan olmalarına rağmen Türk geleneklerini yaşatmaya devam eden bu halkın kültürü, oyunları, edebiyatları, dilleri, ekonomik faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgiler verir, Gagavuzların Türkiye'ye ve Atatürk'e çok büyük bir sevgi beslediklerinin altını çizer. Buradan hareketle Yaşar Nabi'nin esas amacı, Türklüklerinde ve milli duygularında şüphe bulunmayan bu halkın Türkiye'ye göç ettirilmesine izin verilmesidir. Yazar, Gagavuzlardan sonra Romanya'daki Müslüman Türklerin durumu hakkında da bilgiler verir. Romanya Türklerinin diğer Balkan ülkelerine nazaran daha rahat durumda olmalarının Türk hükümetini yanıltmaması gerektiği, her halükârda azınlık durumunda olan Türklerin türlü zorluklarla mücadele ettiğini örneklerle açıklamaya çalışır. Romanya ve Türkiye arasında imzalanan göç anlaşmasına rağmen muhacirlerin Romanya'daki arsa ve evlerini yok pahasına satmak zorunda kalmaları bile bunun bir ispatıdır.

Yazarın sonraki durağı Bulgaristan Türkleridir ve onun ifadesiyle "ölmedikleri için yaşayan" bu insanlar, diğer Balkan Türkleri ile karşılaştırıldığında en kötü durumda olanlardır. Tarihî iftiralara göğüs germeye çalışan Bulgaristan Türkleri bir taraftan da işsizlik, mektepsizlik ve Bulgarların tecavüzleriyle boğuşmaktadırlar. Burada yaşayan Müslüman Pomakların durumu da Türklerden farklı değildir. Yaşar Nabi, Bulgaristan'daki Türklerin de Pomaklarla birlikte bir an önce Türkiye'ye göç ettirilmesinin aciliyetini vurgular.

Yugoslavya'da da durum bundan farklı değildir. Fakat bu bölümde dikkati çeken husus yazarın Türkler, Arnavutlar ve Boşnaklar hakkındaki intibalarıdır. Buradaki Arnavut ve Boşnakların Türklerden ayrı tutulmayarak göç ettirilmesi gereğini ifade eden yazar, bu toplulukları iyi bir eğitimden geçirildikten ve Türkçe öğretildikten sonra Müslüman Türklerden hiçbir farklarının kalmayacağını ileri sürer.

“Yunanistandaki Türkler” bahsinde ise, Batı Trakya’daki Türkler ile İstanbul Rumları arasında bir karşılaştırmaya giden Yaşar Nabi, İstanbul Rumlarının zenginliğine karşılık Batı Trakya Türklerinin birçok noktadaki mahrumiyetini gözler önüne serer.

“Göç Meselesi” başlıklı son bölüm, yazarın Balkan Türklerinin ana vatana göç ettirilmesindeki faydaları ve bunun planlanması hususundaki önerilerini kapsar. Plansız programsız göç ettirilen Türklerin ülke için büyük sorunlar ortaya çıkardığını, ancak sistematik biçimde yapılacak göçlerin, Türkiye için büyük kazanç olacağını ifade eder. Yaşar Nabi, göçlerin Türkiye’nin büyümesi noktasında faydalı olacağı kadar, Balkan ülkeleriyle ilişkilerin sorunsuz seyretmesine de yarar sağlayacağı görüşündedir. Bu bölümün, 1930’lar boyunca devam eden kitlesel göçlerin önünü açan, yol gösterici bir mahiyet arz ettiği aşikardır.

Yaşar Nabi’nin kitabının yayını üzerine, Balkan Türkleri ve özellikle Gagavuzlar üzerine emek sarfeden Hamdullah Suphi’nin 22 Eylül 1933 tarihinde, Bükreş’ten yazara gönderdiği mektubu da buraya aktarmak faydalı olacaktır:

“İki Gözüm Yaşar Nabi Bey,

Mektubunuzu ve kitabınızı aldım. Balkanlardan şimdiye kadar geçen sayısız Türk muharrirleri bir defa akıllarına gelip Türk ekalliyetlerini içinde yaşadıkları binbir ızdırap ve felaket ortasında tetkik etmeyi hatırlarından bile geçirmediler. Ara sıra bu zavallularla temas eden olmadı değil. Fakat yazılarının esas mevzuu Balkan Türkleri değildi.

Bize ilk defa bu aziz mevzu etrafında bir kitap veren sizsiniz. Bu ne hayırlı bir başlangıçtır.

Bugün hâlâ adetleri iki milyona yakın olan Türkler birinci defa kendilerini tetkik edilmeye, yazılmaya layık gören bir Türk kalem adamına tesadüf ediyorlar.

Sizi bu kitaptan dolayı ne kadar daha fazla sevdiğimi tahmin edemezsiniz. Memleket gazetelerinde bu Türklere ait yazıları senelerdir hasretle ararım. Kalem adamlarımız bu cihete yanaşmazlar, onların ellerinde başka mevzular var. Bu hasret hissi iledir ki sizin kitabınızı cidden tarifî müşkil garip bir his içinde okudum. Hemen hemen henüz çocuk olduğum bir yaştan bugüne kadar millî hudutların dışında yaşayan 35 milyona yakın Türk’ün dertlerini duymuş olduğum için, sizi, bu avare milyonların sevgisini duyan, onlara kalbinden dimağından, böyle bir şefkat ve alâka eseri çıkarıp uzatan, gönlüme çok yakın ve bana burdaki işlerimde lutufkâr bir elle yardım eden bir dost gibi bir daha sevdim ve beğendim.” (2010: 287-289)

Hamdullah Suphi mektubunun devamında, Yaşar Nabi’nin kitabını Hariciye vekâletine tavsiye edeceğini bildiriyor. Bu mektup hem Hamdullah Suphi’nin konuya olan dikkatini hem de kitabın yayımlandığı dönemde ne büyük bir önem arz ettiğini göstermesi açısından oldukça önemlidir.

2. PANAIT İSTRATI ÇEVİRİLERİ

1930’lu yıllarda Türkiye’de Balkan ilgisine yön veren Yaşar Nabi Nayır’ın verimleri yalnızca makaleler ve gezi yazılarıyla da sınırlı kalmaz. Balkan halkları arasında kurulacak olan dostluğun önce edebiyatların tanınmasından geçtiğini ifade eden Yaşar Nabi, kendisi de bu noktada çeviriler yapmıştır. Eserleri bugün bile okumaya devam eden ünlü Romen yazar Panait İstrati’nin eserlerini kitap bazında çevirerek Türk okuruna tanıtan ilk isim Yaşar Nabi Nayır’dır.

Romen bir anne ile Rum bir babanın çocuğu olan Panait İstrati, ünlü Fransız edibi Romain Rolland’ın keşfi ile edebiyat dünyasına girmiş, on beş yıllık sanat hayatında da yirmi bir eser ortaya koymuştur. Eserlerini Fransızca yazdığı için Fransız edebiyatına mensup addedilmekle birlikte, Yaşar Nabi’nin ifadesiyle “şarklı bir Balkanlı” olan İstrati’nin, hiç kuşkusuz Romen edebiyatçısı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

İleride açıklanacağı üzere, 1930 sonrasında Balkan edebiyatlarından çok sayıda çeviriler yapılmış olmakla birlikte, onlar daha ziyade dergi ve gazete sayfalarında kalmış, kitaba dönüşmemiş müstakil hikâyeler, romanlardan seçilmiş parçalar ve şiir örnekleri niteliğinde tercümelerdir. Bu bakımdan Panait İstrati’den yapılan çeviriler, Balkan edebiyatlarından kitap olarak yapılmış ilk tercüme yayınlar olması bakımından son derece önemlidir (Çetin 2017: 71-72).

1939 yılında *Kira Kiralina* romanıyla işe başlayan Yaşar Nabi, sırasıyla *Angel Dayı* (1940), *Akdeniz* (1942), *Baraganın Dikenleri* (1943), *Minka Ablası* (1945), *Sünger Avcısı* (1946), *Kodin* (1946), *Sokak Kızı* (1948), *Mihail (Arkadaş)* (1949), *Hayat Yollarında* (1950), *Uşak* (1951), *İş Bulma Kurumu* (1952), *Perlmutter Ailesi* (1953) gibi eserlerini peyderpey tercüme ederek yayımlar. Sistemli tercümeleriyle İstrati’nin Türk edebiyatında tanınırlığını sağlayan Nayır’ın, *Kodin*’e kadar yaptığı tercümeleri Remzi Kitabevi tarafından yayımlanır. Daha sonra Varlık yayınevini kuran Yaşar Nabi, *Kodin* ve sonrakileri kendi yayınevinden çıkarır. Ayrıca *Varlık* dergisinde İstrati’nin romanlarının çıkışıyla ilgili çeşitli duyurulara da yer verir. Bazen de Yaşar Nabi yaptığı çevirilerden bölümler aktararak, *Varlık*’ta ilgili eserin yakında basılacağını haberini duyurur. Üstelik birer yıl arayla eserlerinin hemen çoğunun çevrilmiş olması, Panait İstrati üzerine yoğunlaşan ilginin açık bir göstergesidir⁷.

İlgili yıllarda edebiyat dünyasında büyük ilgi gören İstrati ve eserleri hakkında çeşitli dergilerde eleştiri yazıları da yayımlanır. Rüştü Şardağ, Ceyhun Atuf Kansu, Osman Turgut Pamirli, İstrati üzerine değerlendirme yazıları yayımlayan kalemlerden yalnızca birkaçıdır.

“Panait İstrati’ye Dair” adı altında yayımladığı bir yazısında Yaşar Nabi, onun Türkiye’de bu derece sevilmesinin sebeplerini şöyle açıklamaktadır:

⁷ Bu dönemde İstrati’den tercümeler yapan bir isim daha vardır: Salah Birsal (1919-1999). 1942 yılının son aylarında *Yürüyüş* dergisinde, önce İstrati üzerine değerlendirmeler yayımlayan Salah Birsal, daha sonra “Baraganın Devedikenleri” adlı eserinden bir bölüm tercüme eder. 1943 yılının başında A. B. Neşriyat adına aynı eserin tamamını yayımlar. Fahri Önger’in *İnsan* dergisinde yayımladığı tanıtma yazısında, övgü ile bahsettiği bu tercüme üzerine Yaşar Nabi de bir eleştiri yazısı kaleme alır. 19 İkincikanun 1943’te *Tercüme* dergisinde yayımladığı yazısında Yaşar Nabi, Salah Birsal’in tercümesindeki hataları ele alır. Örnekler üzerinden gösterdiği hataların fahiş boyutlara ulaştığını ve tercüme işinin ehil kişilere bırakılması gerektiğinin altını çizer (Nayır 1943: 362). Yaşar Nabi’nin yazısından öğrendiğimize göre Salah Birsal, ilgili eseri Yaşar Nabi’den daha önce yayımlamıştır. Nitekim Nayır da *Baraganın Dikenleri*’ni aynı yıl içinde yayımlayacaktır (Çetin 2017: 74).

“İstrati’nin diğer Batılı yazarlara nazaran bize daha yakın, daha candan gelişinin sebebi, anlattığı vakaların ve yerlerin kendi hayatımıza ve üzerinde yaşadığımız yerlere şaşılacak derecede benzeyişidir, ama neden şaşmalı? Bütün o yerler, daha yakın bir tarihe kadar müşterek bir imparatorluğun, bizim imparatorluğumuzun muhtelif vilâyetlerinden başka bir şeymiydi ki! Onun için, o eserleri biz, hayatları bizden çok farklı olan Garplilerden daha iyi anlıyor ve seviyoruz.” (1947: 10)

Yine 1942 yılında İstrati’nin Akdeniz’inin çıkışını haber verdiği bir duyuruda eserin muhtevası hakkında bilgi veren Yaşar Nabi, onun büyük bir kısmının Osmanlı imparatorluğunun eski parçalarında geçmesi bakımından alâkamızı çekecek bir eser olduğunu ifade eder (Nayır 1942: 159).

Panait İstrati ile ilgili değerlendirmeler bunlarla da sınırlı kalmaz. 1948 ve 1949 yıllarında *Varlık*’ın hemen birçok sayısında, “Panait İstrati’den Düşünceler” başlıklı bir köşeye yer verilir. Bu köşede yazarın eserlerinden fikrî, edebî bazı alıntılar seçilerek yayımlanır. Bunlar genellikle İstrati’nin sanatı ve yazma tutumu ile ilgili pasajlardan oluşur⁸.

3. YOL GÖSTEREN BİR YAYINCI OLARAK YAŞAR NABİ

Yaşar Nabi Nayır’ın Türk edebiyatındaki Balkan ilgisine olan katkısı yalnızca kaleme aldığı makale ve çevirilerle de sınırlı değildir. Bilakis onun esas katkısı bir yayıncı olarak bu yolda eser kaleme alan aydın ve sanatçıları teşvik etme ve dergisinde bunlara yer vermek noktasında olmuştur. Türk edebiyatında Balkan ilgisinin yoğun olduğu olduğu 1930’lu ve 40’lı yıllar boyunca *Varlık*’ta bölgenin tarihi ve güncel durumu ile ilgili makaleler, şiirler, seyahat yazıları, hikaye ve çevirilerin yayımlanmasına önem verilmiştir.

1930 ortalarından itibaren *Varlık* dergisinde Balkanlarla ilgili konularda makale ve inceleme yazılarının yayımlandığı görülmektedir. Bunların bir kısmı güncel haberler, Balkan Antantı ve göçlerle ilgili inceleme yazıları oluştururken⁹ büyük bir kısmını da Türklerin Balkanlardaki tarihi dönemleri ile ilgili yazılar teşkil etmektedir. Özellikle Balkanlardan

⁸ Bu arada Silistre doğumlu Ziya Yamaç da, Panait İstrati’nin *Dünyaya ve İnsanlara Dair* aldı eserini, 1945 yılında Türkçe’ye tercüme ederek Yokuş Kitabevi’nde yayımlamıştır. 1914 doğumlu olan ve ailesiyle birlikte Türkiye’ye göçeden Ziya Yamaç’ın, aynı zamanda çevirmen Cavit Yamaç’ın kardeşi olduğunu dahatırlamak gerekir. Ziya Yamaç eseri, başına koyduğu sunuş yazısında şu sözlerle tanıtmaktadır: “Tercümesini yaptığımız makaleler, Panait İstrati’nin din, vicdan, hak, vazife, namus gibi umumi mevzulardaki fikirlerini belirtmektedir. Bunların her birinde İstrati boydan boya dolaştığı ve herkesten çok tanıdığı dünyayı ve insanları anlatmaktadır.” (Çetin 2017: 74-75)

⁹ Uludağ, Osman Şevki. 1936. “Göçmenler Arasında.” *Varlık* 15 İkinciteşrin 1936 4(81): 135-136.

Gökyay, Orhan Şaik. 1939. “Tahliller, Tenkitler: Balkanları ve Türkiyeyi Alâkadar Eden Bir Mecmua.” *Varlık* 15 Mart 1939 7(137): 175-179.

Conker, Orhan. 1939. “Türkiyemizin Münakalât Davası.” *Varlık* 15 Nisan 1939 7(139): 220-225.

Conker, Orhan. 1939. “Büyük Türkiye İdeali Karşısında Nufus Davamız.” *Varlık* 15 Mayıs 1939 7(141): 290-292.

Tanrıöver, Hamdullah Suphi. 1939. “Hulâsalar İktibaslar: İktisadî Romanya.” *Varlık* 15 Temmuz 1939 8(145): 19-20.

Ağaoğlu, Samet. 1940. “Muhtelif Memleketlerde Fiyat Kontrolüne Müteallik Mevzuat.” *Varlık* 15 Şubat 1940 10(159): 382-383.

Ağaoğlu, Samet. 1940. “Muhtelif Memleketlerde Fiyat Kontrolüne Müteallik Mevzuat.” *Varlık* 1 Mart 1940 10(160): 402-405.

Ertunç, Muhlis. 1937. “Konuşmalar: Kültür ve Dil/ Balkanlarda Türk Dilinin Hakimiyeti.” *Varlık* 15 İlkteşrin 1937 5(103): 481-482.

Anadolu'ya yapılan göçlerin Türkiye için önemi, gelen Türklerin sağlayacağı faydalar bu makalelerde üzerinde durulan konular arasındadır.

Balkanlardaki Türk tarihi ile ilgili yazıları ise Mahmut Ragıp Gazimihal'in kaleme aldığı görülmektedir¹⁰. Bu makaleler Türklerin Balkanlara geçişi, yerleşmesi, oradaki önemli aileler ve Balkanlardaki Türk tarihi için önemli şahsiyetlere ışık tutar niteliktedir. Balkanlardaki Osmanlı tarihini ele alan bu makalelerin, Osmanlı tarihini geri planda bırakan Türk Tarih Tezi'nin yürürlükte olduğu yıllarda yayımlanmış olması dikkati çeken bir diğer noktadır. Yayın politikası itibarıyla bu yıllarda yapılan her türlü inkılabın ve ideolojinin destekçisi olan *Varlık* dergisinin yayımladığı bu yazılar, dönemin Balkanlara yönelik ilgisinin büyüklüğünü göstermektedir. Siyasi ve sosyal alanda yaşanan gelişmeler Türkiye kamuoyunda Balkanlara yönelik yeni bir ilgi doğurduğu gibi, bu ilgi bölgeye, bölgenin tarihine ve insanlarına yönelik bir merakı da beraberinde getirmiştir. İşte Balkanların tarihine yönelik yayımlanan yazıları, bu ihtiyacın bir sonucu olarak okumak gerekmektedir. Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Balkan coğrafyasıyla bağını koparmak durumunda kalan Türk halkı, bir anlamda bu yılların havasından etkilenerek yeniden bir hatırlama çabası içine girmiştir.

4. BALKAN EDEBİYATLARINI TANITMA AMAÇLI MAKALE VE ÇEVİRİLER

Yaşar Nabi Nayır'ın ve dönemin pek çok aydınının vurguladığı gibi Balkan Antantı'nın meydana getirdiği olumlu hava içerisinde, üzerinde durulan en önemli meselelerden birini edebiyat ve sanat konusu oluşturur. Bu yıllarda Türkiye kamuoyunda Balkan edebiyatlarını yakından tanımak noktasında büyük bir açlık söz konusu idi. Bu yüzdendir ki edebiyat ve sanat dergilerinde, Balkan edebiyatlarını ele alan pek çok telif makale ve çeviri yayımlanır. Balkan dillerini bilen ve edebiyatlarını tanıyan çeşitli isimlerin kaleminden çıkan bu makale ve çevirilere 1930'lu yıllarda *Varlık* dergisinin hemen her sayısında ratlanabilmektedir. Buradan gerçekleştirilen bu faaliyetlerin ne derece sistemli ve bir amaç dahilinde yapıldığını da görmek mümkün olmaktadır.

Tercüme işini bilinçli ve yoğun bir faaliyet olarak sürdüren dergi, kırk iki edebî metin çevirisi ile Yaşar Nabi'nin *Varlık* dergisidir. Dergide Yunan, Bulgar ve Romen edebiyatlarından yapılan çeviriler, 1933 ile 1938 yılları arasında oldukça sistemli bir şekilde yürütülür. 1939 yılından sonra da tercüme hikâyeler yayımlamaya devam etmekle birlikte, bu çevirilerin daha aralıklı ve sayıca sınırlı olduğu görülür. *Varlık* dergisinde yayımlanan çevirilerin, yirmi iki hikâye ile en fazla Yunan edebiyatından yapıldığı görülmektedir. Bunu on beş hikâye ile Bulgar edebiyatı ve beş hikâye ile de Romen edebiyatı takip etmektedir.

¹⁰ Kösemihal, Mahmut Ragıp. 1940. "Hristiyan Türkler Hakkında Bir Kitap." *Varlık* 15 Nisan 1940 10(163): 493-494.

Kösemihal, Mahmut Ragıp. 1940. "Gagauz Folkloru." *Varlık* 1 Mayıs 1940 10(164): 516-520.

M.R. 1941. "Yahya Kemal Beyatlı, Gazi Kösemihal Bey Oğullarındandır." *Varlık* 1 Temmuz 1941 11(192): 558-560.

M.R. 1941. "Gazi Mihal Bey Suriye'den Göçmüş Bir Türktü I." *Varlık* 15 Temmuz 1941 12(193): 7-9

M.R. 1941. "Gazi Mihal Bey Suriye'den Göçmüş Bir Türktü II." *Varlık* 1 Ağustos 1941 12(194): 29-31

M.R. 1941. "Gazi Mihal Bey Suriye'den Göçmüş Bir Türktü III." *Varlık* 15 Ağustos 1941 12(195): 57-59.

M.R. 1941. "Gazi Mihal Bey Suriye Yolu İle Göçmüş Bir Türktü IV." *Varlık* 1 Eylül 1941 12(196): 83-85.

M.R. 1941. "Eski Ricalin İrkî Asliyetleri Meselesi." *Varlık* 15 Eylül 1941 12(197): 111-114.

M.R. 1941. "Mihalbey Oğulları ve Paolo Giovio." *Varlık* 15 Eylül 1941 12(197): 115-120.

M.R. 1941. "Gazi Mihal'in Babası ve Asrı." *Varlık* 1 Ekim 1941 12(198): 130-133.

Dergide Yunan edebiyatı ile ilgili makale ve çevirileri kalame alan kişi Avram N. Papazoğlu'dur. Avram N. Papazoğlu¹¹ (1910-1941), İstanbullu bir Rum olması itibariyle, hem Yunan hem de Türk edebiyatına ziyadesiyle vâkıf birisidir. Yunanistan'da "Türkçü" vasfıyla tanınacak kadar Türkiye sevdalısı biri olan Papazoğlu'nun yaşadığı dönem içinde Türk edebiyatının Yunanistan'da, Yunan edebiyatının da Türkiye'de tanınması noktasında pek çok katkıları söz konusudur.

Papazoğlu bu yazılarında genellikle Yunan dili ve edebiyatı hakkında bilgiler vermekte, iki ülke arasında oluşturulması gereken dostlukla ilgili, sanatçı ve edebiyatçıların üstlenmesi gereken role dikkat çekmektedir. Ona göre devlet adamlarının açtığı yeni yolun uzun ve işlevsel olması, Türk ve Yunan aydınlarının sorumluluğuna bağlıdır. Bunun için her iki ülkenin sanat ve edebiyat adamları birbirini tanımaya, anlamaya çalışmalı, ihtiyaç duyulan ortak zeminleri meydana çıkarmalıdır. Papazoğlu'nun yazılarında, Yunan edebiyatını veya bir Yunan yazarını Türkiye kamuoyuna tanıtırken buna çok dikkat ettiği görülmektedir. Onun tanımlamaları daha ziyade "Yunanistan'ın Hüseyin Rahmisi, Yunan edebiyatının Nazım Hikmeti" gibi müştereklikler yakalamaya dayalıdır. Avram Papazoğlu *Varlık*'ın ve Yaşar Nabi'nin uğraşlarını da, bu yolda atılmış önemli adımlar olarak kabul eder (Çetin 2017: 46).

Yine Papazoğlu, Türkiye üzerine Yunanistan'da yapılan yayınlarla ilgili de bilgiler verir. Bu dönemde farklı farklı Yunanistan dergilerinde Türkiye ve Türk edebiyatı ile ilgili yazılar yayımladığını bildiğimiz Papazoğlu, Atina'da çıkan *Nea Estia*, Selanik'te yayımlanan *Makedonikes İmeres* dergisiyle *Makedonya* gazetesinin değişik sayılarında sık sık Türk edebiyatından çeviriler yayımladığını, "Güllü Ev" hikâyesinin sonuna kaydettiği bir nottan öğreniyoruz (1937: 364). İki ülkede de yapılan karşılıklı yayınların aradaki dostluğu sağlamlaştıracağını, "Türkiye ile Yunanistan Arasında Fikrî Münasebetler" başlıklı yazısında (1939: 397) şu sözlerle vurgulamaktadır:

"Şüphe yok ki, iki millet arasında mevcut dostluk bağlarını, diplomatlardan ve devlet adamlarından fazla, münevverler ve muharrirlerin çalışmaları, teşriki mesâileri ve birbirlerini anlamak uğrunda sarf ettikleri gayret ve hüsnüniyet çoğaltacaktır. Biz iki dost ve komşu memleketin münevverleri, üzerimize düşen bu mukaddes ve yüksek vazifeyi deruhte ederek, milletimize en büyük ve değerli borcu ifa etmekle iftihar etmeliyiz."

Yaşar Nabi Nayır'ın yol açmasıyla aynı sorumluluğu omuzlarına alan Avram Papazoğlu, bu dönemde *Varlık* dergisinde Yunan edebiyatından pek çok çeviri gerçekleştirmiştir¹². Balkan edebiyatını tanıtmaya amaçlı yapılan bu yayınlar daha çok hikâye

¹¹ Papazoğlu, Avr. N. 1936. "Yunanistanda Fikir Hayatı." *Varlık* 15 Birinciteşrin 1936 4(79): 106-107.

Papazoğlu, A. N. 1936. "Yunan Yazıcıları: Angelos Sikelyanos'la Bir Görüşme." *Varlık* 1 İlkânın 1936 4(82): 150-151.

Papazoğlu, A. N. 1937. "Komşu Memleketlerde: Yunanistanda Fikir Hayatı." *Varlık* 15 İkincikânun 1937 4(85): 202-203.

Papazoğlu, Avr. N. 1938. "Yunanistanda Sanat Himayesi." *Varlık* 1 Birinciteşrin 1938 6(126): 85.

Papazoğlu, Avram N. 1939. "Türkiye ve Yunanistan Arasında Fikri Münasebetler." *Varlık* 1 Temmuz 1939 7(144): 395-397.

¹² Mirivilis, Strati. "Yunan Edebiyatı: Asker Anaları." *Varlık*. Çeviren Avr. N. Papazoğlu. 15 II. Teşrin 1933 1(9): 136-137(8-9).

Kastanakis, Traso. "Yunan Hikâyesi: Dansöz Kontesina Felicita." *Varlık*. Çeviren Avr. N. Papazoğlu. 1 Nisan 1934 1(18): 286-288(14-16).

Ksenopulos, Grigoryos. "Yunan Edebiyatı: Ölüm Karşısında." *Varlık*. Çeviren Avr. N. Papazoğlu. 15 Nisan 1934 1(19): 302-303(14-15).

çevirileri olmakla birlikte şiir, tiyatro deneme ve romanlardan kısa bölümlerin çevirileri de vardır. Çeviriden önce yazarı ve edebiyat birikimini anlatan kısa açıklamalara da yer verildiği görülmektedir.

Bu dönemde hem Bulgarcadan yaptığı çeviriler, hem de Bulgar edebiyatı üzerine yazdığı makalelerle ön plana çıkan isim Türker Acaroğlu'dur. Türker Acaroğlu (1915-2016) Razgrat doğumlu olup, sonradan Türkiye'ye göç etmiş önemli bir isimdir. Derlemecilik ve kütüphanecilik alanında kendine önemli bir yer edinmiş olan Acaroğlu, aynı zamanda Türk edebiyatına çeşitli açılardan hizmet etmiştir. Araştırma, inceleme yazılarının yanı sıra antoloji, sözlük ve bibliyografya çalışmaları da bulunmaktadır.

1930'lu yıllarda on beş civarındaki yazısıyla Bulgar edebiyatını Türkiye'ye tanıtan bir kalem olarak dikkati çeken Acaroğlu'nun, modern Bulgar edebiyatı üzerine yazı serileri hazırladığı görülmektedir. Aynı zamanda Bulgar edebiyatındaki Türk imgesi üzerine ayrı bir dikkati vardır. Yine Türklerle alâkalı Bulgarca neşriyat hakkında bibliyografya çalışmaları bulunmaktadır¹³.

Stavru, Tationa. "Yunan Hikâyesi: Ne Hale Gelmişti?." *Varlık*. Çeviren Avr. N. Papazoğlu. 1 Temmuz 1934 1(24): 380-382(12-14).

Baras, Aleksandros. "Yunan Hikâyesi: Yüzük." *Varlık*. Çeviren Avr. N. Papazoğlu. 1 Birinciteşrin 1934 2(30): 91-92.

Kastanakıs, Traso. "Yunan Hikâyesi: Ana." *Varlık*. Çeviren Avr. N. Papazoğlu. 15 II. Teşrin 1934 2(33): 139-142.

Lukianos. "Yunan Klasikleri: Ruya." *Varlık*. Çeviren Avr. N. Papazoğlu. 15 İkincikânun 1935 2(37): 205-207.

Papa, Katina. "Yunan Hikâyesi: Dünya." *Varlık*. Çeviren Avr. N. Papazoğlu. 15 Nisan 1935 2(43): 300-302.

Bastyas, Kostis. "Yunan Edebiyatı: Deniz." *Varlık*. Çeviren Avr. N. Papazoğlu. 9 Mayıs 1935 2(45): 332-333.

Vafopulos, Yorgo. "Yunan Edebiyatı: Keman." *Varlık*. Çeviren Avr. N. Papazoğlu. 1 Ağustos 1935 3(50): 29-30.

Haris, Petros. "Yunan Hikâyesi: Beklenilmeyen Kitap." *Varlık*. Çeviren Avr. N. Papazoğlu. 15 Mart 1936 3(65): 271-272.

Kavafıs, K. "Yunan Edebiyatı: Üç Şiir." *Varlık*. Çeviren Avr. N. Papazoğlu. 1 Haziran 1936 3(70): 348.

Vutiros, Dimostenis. "Yunan Hikâyesi: Hırsız." *Varlık*. Çeviren Avr. N. Papazoğlu. 1 Ağustos 1936 4(74): 27-29.

Alitersis, Glafkos. "Yunan Hikâyesi: Cellat." *Varlık*. Çeviren Avr. N. Papazoğlu. 1 Mart 1937 4(88): 253-256.

Sfakânakis, Yanis. "Yunan Hikâyesi: Güllü Ev." *Varlık*. Çeviren Avr. N. Papazoğlu. 15 Haziran 1937 4(95): 362-364.

Terzakıs, Angelos. "Yunan Hikâyesi: Ferdi Çavuşun Nöbetçiliği." *Varlık*. Avr. N. Papazoğlu. 1 Sontesrin 1937 5(104): 509-510.

Dukas, Stratis. "Yunan Edebiyatı: Maymunun Ağzından." *Varlık*. Çeviren Avr. N. Papazoğlu. 15 İkincikânun 1938 5(109): 585-586.

Dorsinis, Georgiyos. "Yunan Hikâyesi: Çirkin Kız." *Varlık*. Çeviren Avram N. Papazoğlu. 1 Haziran 1938 5(118): 732-733.

Karkavisas, Andras. "Yunan Hikâyesi: Deniz." *Varlık*. Çeviren Avr. N. Papazoğlu. 15 Temmuz 1938 6(121): 11-14.

Kristalis, Kostas. "Yunan Hikâyesi: Muallime." *Varlık*. Çeviren Avr. N. Papazoğlu. 15 Eylül 1938 6(125): 75-76.

Daskalaki, Eli Aleksiu. "Yunan Hikâyesi: Üç Kardeş." *Varlık*. Çeviren Avr. N. Papazoğlu. 1 İlkânun 1938 6(130): 153-155.

¹³ Acaroğlu, Türker. 1937. "Bulgar Edebiyatı: Asen Zlatarov Öldü." *Varlık* 1 Mart 1937 4(88): 245.

Acaroğlu, Türker. 1939. "Deliorman Türkleri Hakkında Bir Tetkik." *Varlık* 15 Şubat 1939 7(135): 112-118.

Acaroğlu, Türker. 1939. "Bugünkü Bulgar Edebiyatına Bir Bakış." *Varlık* 1 Nisan 1939 7(138): 207-211.

Acaroğlu, Türker. 1939. "Kostov Öldü." *Varlık* 1 Kasım 1939 9(152): 225-226.

Acaroğlu, Türker. 1939. "Tenkitler ve Tahliller: Bulgar Akademisi ve Sofya Üniversitesi Neşriyatı." *Varlık* 1 Aralık 1939 9(154): 272-274.

Acaroğlu, Türker. 1941. "Muasır Bulgar Edebiyatında Şiir." *Varlık* 15 Şubat 1941 11(183): 347-350.

Acaroğlu, Türker. 1941. "Proto-Bulgarlar ve Macarlar." *Varlık* 15 Mart 1941 11(185): 397-398.

Acaroğlu, Türker. 1942. "Osmanlı Türkleri ve Bulgar Edebiyatı." *Varlık* 1 Mart 1942 12(208): 379-383.

Bu makaleleri haricinde Mehmet Türker Acaroğlu'nun, *Varlık*'ta yedi edebî tercümesi, 1936-1943 yılları arasında yayımlamıştır. Acaroğlu, hikâye ve şiir tercümelerini Panço Mihaylov, V. L. Azov, G. P. Domuşçiev, Konstantin N. Pektanov, Stamatov, Hristo Botef, Lüdmir Stonayof, Elin Pelin ve Yordan Yovkov'dan yapmıştır¹⁴. Dergide zaman zaman Acaroğlu'nun yanı sıra Bulgar edebiyatından çeviri yapan başka isimlere de rastlanmaktadır. Hayri Rüştü Akyürek, Adem Şakar, Mustafa Şerif Alyanak, Rüştü Şardağ ve Ali Haydar *Varlık* dergisinde Bulgarca tercümelerine rastlanan diğer isimlerdir¹⁵.

Türker Acaroğlu'nun çevirilerininin diğer bir yanı da hikâye dışı, bilgi verici metinler olmalarıdır. *Varlık* dergisinde on dokuz sayı devam eden tarihî ve etnolojik etütün burada özellikle işaret edilmesi gerekir. Varna'da yaşayan Atanas Manof adlı bir araştırmacı tarafından kaleme alınan etüt, Yaşar Nabi Nayır'ın talebi üzerine, Türker Acaroğlu tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. Eserin *Varlık*'taki yayını Ağustos 1939'dan Nisan 1940'a kadar devam eder. Acaroğlu bu eserin çeviri serüvenini şöyle anlatmaktadır:

1939 yılı ortalarında, Bükreş Büyükelçimiz rahmetli Hamdullah Suphi Tanrıöver durumları ve yazgılarıyla yakından ilgilendiği Hristiyan Gagavuz Türklerine ilişkin Bulgarca bir kitap göndermiş Nayır'a; bunun dilimize çevrilip dergide tefrika edilmesini, daha sonra kitap biçiminde de yayımlanmasını rica etmiş; kitapların çoğunu da kendisinin satın alacağını, ilgililere ve yetkililere parasız dağıtacağını sözlerine eklemiştir. O sırada dergide Bulgarcadan çeviriler yapan tek kişi olduğumdan, Nayır bu işi bana "yükledi". İlk kendisi bunun değerli bir yapıt olduğunu tanıtan bir yazı yayımladı, sonra tefrika bir yıl sürdü. (Acaroğlu 2010: 409)

Acaroğlu, Türker. 1942. "Edebiyatımızı Dış Memleketlerde Tanıtmak Meselesi." *Varlık* 15 Mayıs 1942 12(215): 539-540.

Acaroğlu, Türker. 1943. "Bulgar Devlet Tiyatrosu Nasıl Kuruldu?" *Varlık* 1 Haziran 1943 13(238): 450-455.

¹⁴ Mihaylov, Panço. "Bulgar Hikâyesi: Nikola." *Varlık*. Çeviren Türker Acaroğlu. 15 Birinciteşrin 1936 4(79): 110-111.

Azov, V. L. "Bulgar Hikâyesi: Hüviyet Cüzdanı." *Varlık*. Çeviren Türker Acaroğlu. 15 İlkânun 1936 4(83): 172.

Domuşçiev, G. P. "Bulgar Edebiyatı: Mensur Şiirler." *Varlık*. Çeviren Türker Acaroğlu. 15 Şubat 1937 4(87): 240.

Pektanov, Konstantin N. "Bulgar Hikâyesi: Goşo." *Varlık*. Çeviren Türker Acaroğlu. 1 Temmuz 1937 4(96): 379-380.

Stamatov. "Bulgar Hikâyesi: Bir Mahkeme Celbi." *Varlık*. Çeviren Türker Acaroğlu. 15 Temmuz 1937 5(97): 395-396.

Botef, Hristo. "Bulgar Hikâyesi: Harp ve Ötesi." *Varlık*. Çeviren Türker Acaroğlu. 1 Birinciteşrin 1938 6(126): 86-87.

Pelin, Elin. "Bulgar Hikâyesi: Angelinka." *Varlık*. Çeviren Türker Acaroğlu. 1 Ağustos 1942 13(218): 37-40.

¹⁵ Nikolova, L. 1933. "Kurban." *Varlık*. Çeviren Ali Haydar. 15 1. Teşrin 1933, 1(7): 108-110(12-14). (Bulgar Hikâyesi)

Pelin, Elin. 1937. "Bulgar Hikâyesi: İhtiyar Öküz." *Varlık* Çeviren Hayri Rüştü Akyürek 1 İkincikânun 1937 4(84): 190-191.

Kostantinof, Kostantin. 1937. "Bulgar Hikâyesi: Vukuat." *Varlık* Çeviren Hayri Rüştü Akyürek 15 Mart 1937 4(89): 269-272.

Nemirof, Dobri. 1937. "Bulgar Hikâyesi: En Fakir." *Varlık* Çeviren Hayri Rüştü Akyürek 15 Mayıs 1937 4(93): 332.

Valdas. 1938. "Bulgar Hikâyesi: Bir Misafir." *Varlık* Çeviren Rüştü Şardağ. 15 Mayıs 1938 5(117): 717.

Pelin, Elin. 1940. "Bulgar Hikâyesi: Cinayet." *Varlık* Çeviren Mustafa Şerif 1 Eylül 1940 11(172): 93-96.

Pelin, Elin. 1946. "Bulgar Edebiyatı: Yaban Gülü." *Varlık* Çeviren Adem Şakar Temmuz 1946 312: 9.

Pelin, Elin. 1946. "Bulgar Edebiyatı: Küçük Hikâye." *Varlık* Çeviren Adem Şakar Aralık 1946 317: 8.

Yazının devamında Acaroğlu tefrikanın ardından kitap olarak da basıldığını, ancak 500 adet yapılan basımların birçoğunu da Hamdullah Suphi'nin alıp dağıttığını söylemektedir¹⁶. Yaşar Nabi Nayır, eserin tefrikasına başlamadan önce, iki sayfalık bir yazıyla tercüme haber verir. “Gagavuzlara Dair Kıymetli Bir Eser” başlığıyla yayımladığı makalesinde kendisinin de *Balkanlar ve Türklük* adlı eserinde bu konuya değindiğini, fakat bu tercüme ile okuyucuların Gagavuzlar hakkında daha etraflı bir bilgi edinebileceğine işaret eder (1939: 374). Nayır'ın son derece önem verdiği ve okuyuculara hararetle tavsiye ettiği Gagavuzlar hakkındaki eser iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda Gagavuzların etnik kökeni ve tarihleri hakkında ileri sürülen tezler karşılaştırılarak, makul bilgilerden sentez yoluyla bir yoruma ulaşılır. İkinci bölümde ise Gagavuzların dili, edebiyatı, gelenek ve görenekleri, müzikleri hakkındaki bilgiler çeşitli örneklerle pekiştirilir.

Balkan edebiyatları içinde Yugoslavya ile ilgili olarak da birçok yazı yayımlanmıştır. Bu dönemde Yugoslav edebiyatı ile ilgili yazılar yazan isim ise Mehmet Süleymanpaşîç'tir¹⁷.

¹⁶ 1931 yılında Bükreş büyükelçiliğine atanan Türk Ocakları reisi Hamdullah Suphi Tanrıöver, bölgedeki Hristiyan Gagavuz Türkleriyle çok ilgilenmiş, hatta onların Türkiye'ye göç ettirilmesinin önünü açan kişi olmuştur. Onun büyükelçiliği sırasında, Türkiye'de en çok irtibatla bulunduğu kişi, kendisi de Balkan kökenli bir sanatçı ve yayıncı olan Yaşar Nabi Nayır'dır. Kaldı ki Hamdullah Suphi Türkiye'deki devlet ricaliyle kurduğu temaslara, Yaşar Nabi ise gazetelerde ve kendi dergisi *Varlık*'ta yazdığı yazılar vasıtasıyla, Gagavuz Türklerinin Türkiye'ye getirilmesi hususunda öncülük etmişlerdir. (Ağanoğlu 2013, 402). Bu istek yeterli bir cevap üretmese bile, dönemin aydın-yazar kesiminin konuya katılmasını göstermesi açısından önemlidir.

Süleymanpaşîç, Mehmed. 1939. “Türk ve Yugoslav Edebiyatlarında Bosna ve Hersek Müslümanları.” *Varlık* 1 Şubat 1939 7(134): 59-62.

Süleymanpaşîç, Mehmed. 1939. “Türk'ün Haşmet ve Asaletini Terennüm Eden Yugoslav Edepleri.” *Varlık* 15 Nisan 1939 7(139): 237-239.

Süleymanpaşîç, Mehmed. 1939. “Yugoslavyada Kültürel Hayat.” *Varlık* 15 Haziran 1939 7(143): 371-373.

Süleymanpaşîç, Mehmed. 1939. “Türkün Medeniliğini ve Avrupalılığını İddia ve Müdafaa Eden Bir Hırvat Politikacısı.” *Varlık* 15 Eylül 1939 8(149): 151-152.

Süleymanpaşîç, Mehmed. 1939. “Sırp İstiklâl Mücadelelerine Edebiyatın ve Güzel Sanatların Tesiri.” *Varlık* 1 Ekim 1939 9(150): 173-175.

Süleymanpaşîç, Mehmed. 1939. “Türkler ve Türk Devletlerinin İnkişafı.” *Varlık* 1 Kasım 1939 9(152): 221-223.

“Milletlerarası Belgrad Sergisinde Türkiye Pavyonu.” *Varlık* 15 Kasım 1939 9(153): 248-250.

Süleymanpaşîç, Mehmed. 1939. “Osmanlı Sarayında Konser Veren Sırp Prensleri.” *Varlık* 30 Aralık 1939 9(156): 318-319.

Süleymanpaşîç, Mehmed. 1940. “Yeni Türkiyenin Yaratıcısı Kemal Atatürk.” *Varlık* 15 Ocak 1940 10(157): 345-347.

Süleymanpaşîç, Mehmed. 1940. “Bugünkü ve Yarınki Türkiye.” *Varlık* 1 Şubat 1940 10(158): 363-367.

Süleymanpaşîç, Mehmed. 1940. “Yugoslav Matbuatının İnkişafı.” *Varlık* 15 Şubat 1940 10(159): 393-395.

Süleymanpaşîç, Mehmed. 1940. “Belgrad Balkan Enstitüsü.” *Varlık* 15 Mart 1940 10(161): 441-442.

Süleymanpaşîç, Mehmed. 1940. “Yugoslav Kadını.” *Varlık* 1 Mayıs 1940 10(164): 510-512.

Süleymanpaşîç, Mehmed. 1940. “Beşeriyeti Yıkan Jurnalizm ve Asgarî Jurnalizmi Muhtevî Gazetecilik.” *Varlık* 1 Temmuz 1940 10(168): 607-608.

Süleymanpaşîç, Mehmed. 1940. “Üveys Dede.” *Varlık* 15 Temmuz 1940 11(169): 13-14.

Süleymanpaşîç, Mehmed. 1940. “Saraybosna'da gazi Hüsrev Bey kütüphanesi.” *Varlık* 1 Eylül 1940 11(172): 83-84.

Süleymanpaşîç, Mehmed. 1940. “Edebiyat Sicillerine Girmemiş Bosnalı Türk Şairleri.” *Varlık* 1 Ekim 1940 11(174): 138-139.

Süleymanpaşîç, Mehmed. 1940. “Hırvatlar ve Türklük.” *Varlık* 15 Eylül 1940 11(175): 154-157.

Süleymanpaşîç, Mehmed. 1940. “Gazi Mustafa Kemal Paşa.” *Varlık* 1 Kasım 1940 11(176): 181-182.

Süleymanpaşîç, Mehmed. 1940. “Bosna Saray Müzesi.” *Varlık* 15 Kasım 1940 11(177): 207-209.

Süleymanpaşîç, Mehmed. 1940. “Bosna ve Hersek Müslüman Halk Şarkıları ve Türklük.” *Varlık* 1 Aralık 1940 11(178): 239-240.

Süleymanpaşîç, Mehmed. 1940. “Bosna ve Hersek Müslümanlarının Memleketlerinde Osmanlı Hâkimiyetini Son Müdafaaaları.” *Varlık* 15 Aralık 1940 11(179): 254-256.

Süleymanpaşîç, Mehmed. 1941. “Dubrovnik Cumhuriyeti Arşivi ve Türklük.” *Varlık* 1 Ocak 1941 11(180): 284-286.

Behçet Necatigil, “Balkan Ülkeleri Edebiyatlarından Türkçeye Çeviriler” başlıklı makalesinde, 1943 yılında vefat eden Süleymanpaşic’in bir ara Ankara’da basın ateşesi olarak görev yaptığını belirtmektedir. Makedonya Türklerinden Fahri Kaya da “Boşnak Edebiyatı” başlıklı makalesinde, onun Ankara’da Yugoslav büyükelçiliğinde kültür ateşesi olarak görev yaptığı sırada, Yaşar Nabi’nin isteğiyle *Varlık* dergisinde yazılar yazdığı bilgisini verir (2015: 155).

1939 ile 1941 yılları arasında otuz civarında yazısı yayımlanan Mehmet Süleymanpaşic’in metinleri, o döneme ait Yugoslav edebiyatı hakkında ilk elden kaynaklardır. Yugoslav kültürü ve edebiyatı, Boşnakların bu edebiyat içindeki yeri, Türk edebiyatının Balkan ülkelerindeki tanınırlığının boyutları ve bu tanınırlığa imkân sağlayan edipler, Bosna Hersek’te halen devam eden gündelik hayat ve kültüründe Osmanlı izleri, Mustafa Kemal ve Türkiye’nin Yugoslavya’da algılanışı gibi konularda Türkiye kamuoyunu bilgilendirmeye çalışır.

Ancak Yugoslav edebiyatı söz konusu edildiğinde bir nokta özellikle dikkati çekmektedir. Yugoslav edebiyatını tanıtıcı makaleler yayımlanırken herhangi bir tercüme yapılmamıştır. Yugoslav edebiyatından yapılan çeviriler Behçet Necatigil’in de “Balkan Ülkeleri Edebiyatından Türkçeye Çeviriler” adlı makalesinde işaret ettiği üzere, çok daha sonraki yıllarda 1950’lerin ortalarından itibaren başlar (1978: 142). Balkanlara ilginin yoğunlaştığı böyle bir ortamda, Antant üyesi Yugoslavya’dan herhangi bir çeviri yapılmamış olması, Sırpça’ya yeteri derecede vakıf kişilerin mevcut olmamasından ileri geldiği düşünülebilir. Bu durumda Yugoslav edebiyatından bu tür çeviriler yapabilecek kalifiye mütercimlerin bulunamamış olması, ortaya çıkan boşluğun sebebi olarak düşünülebilir.

Varlık dergisinde Romenceden yapılan çevirilerin ise, 1937 ve 1938 yıllarında Zahit Boztuna ile başladığını kaydetmek gerekir¹⁸. Zahit Boztuna’nın Romence’den yaptığı çeviriler Çezar Petresko, İ. Adnan ve N. Filimon’un hikâye ve romanlarından bazı bölümler olmaktadır. Dergi, Zahit Boztuna’nın ilk tercümesi üzerine yayımladığı sunuş metninde, Balkan edebiyatlarından yapılan tercümelerin bilinçli bir faaliyet olduğu özellikle vurgulanır: “Komşu Balkan milletlerinin edebiyatlarını okurlarına tanıtmayı vazife bilen *Varlık*, bu sefer de Rumen edebiyatının yüksek şöhretlerinden birini takdim ediyor” (1937: 297).

Süleymanpaşic, Mehmed. 1941. “Bosna ve Hersek Müslümanlarının Şimdiki Matbuat Hayatı.” *Varlık* 15 Ocak 1941 11(181): 307-309.

Süleymanpaşic, Mehmed. 1941. “Yugoslav Topluluğunda Bosnalı Müslüman Ressamlar.” *Varlık* 1 Şubat 1941 11(182): 331-333.

Süleymanpaşic, Mehmed. 1941. “Avusturya İşgal ordularının Bosna ve Hersekte Örfi Divanları.” *Varlık* 15 Şubat 1941 11(183): 354-356.

Süleymanpaşic, Mehmed. 1941. “Yugoslavya’ya Türk Edebiyatını Tanıttıran Mütefekkir Fehim Efendi Spaho.” *Varlık* 1 Nisan 1941 11(186): 429-430.

Süleymanpaşic, Mehmed. 1941. “On Beşinci ve On Altıncı Asır Türk Fikir Hayatında Bosna ve Hersekliler.” *Varlık* 15 Nisan 1941 11(187): 446-448.

Süleymanpaşic, Mehmed. 1941. “Türk Edebiyatını yugoslavlığa Tanıtan Bir Boşnak Edibi.” *Varlık* 1 Mayıs 1941 11(188): 473-475.

¹⁸ Petresko, Çezar. 1937. “Rumen Edebiyatı: Hücum.” *Varlık* Çeviren Zahit Boztuna. 15 Nisan 1937 4(91): 297-298.

Adnan, İ. 1937. “Rumen Edebiyatı: Tekirgölün Efsanesi.” *Varlık* Çeviren Zahit Boztuna. 1 Haziran 1937 4(94): 342-344.

Petresko, Çezar. 1937. “Sabit Fikir.” *Varlık* Çeviren Zahit Boztuna. 1 Eylül 1937 5(100): 437-439.

Filimon, N. 1938. “Romen Hikayesi: Çokoy.” *Varlık* Çeviren Zahit Boztuna. 15 Nisan 1938 5(115): 681-682.

Zahit Boztuna bu tercümelerinin yanında *Varlık*'ta, Gagavuz Halk edebiyatından bazı örnekler de sunmaktadır. *Varlık* dergisi onun Besarabya'nın Komrat şehrine, Hristiyan Türk çocuklarına Türkçe öğretmek amacıyla gittiğini söylemekte ve Boztuna'nın oradan derlediği halk edebiyatı örneklerini yayına hazırladığı bilgisini vermektedir. 1937 yılında *Varlık*'ta yayımlanan bu derlemelerde, Gagavuz türküleri ve manilerinden örnekler verilmektedir.

5. SEYAHAT YAZILARI

Makale ve çevirilerin yanı sıra bu yıllarda Balkanlar odağında yayımlanan bir diğer edebi tür seyahat yazılarıdır. Bu noktada Abdülhak Şinasi Hisar'ın, Yaşar Nabi'nin *Varlık* dergisinde yayımladığı seyahat yazıları ilk elde dikkati çeken denemelerdir. Hatırlamak gerekir ki Abdülhak Şinasi Hisar, 1931 yılında Hamdullah Suphi'nin ısrarıyla İstanbul'dan Ankara'ya gelince Balkan Birliği kâtib-i umûmiliği görevini yürütmeye başlamıştı (Turinay 1993: 76). Başkanlığını Hasan Saka'nın yaptığı Balkan Birliği komitesindeki görevi vasıtasıyla birçok defa Balkan ülkelerine seyahat eden Hisar, Balkan şehirlerine ve ülkelerine ait izlenimlerini kendine has estetik üslubuyla kaleme almıştır. Bunlardan 1934 ve 1935 yıllarına ait olan metinlerin yedisi *Varlık* dergisinde yayımlanır¹⁹: “Seyahat Notları: Atina'ya Dönerken”, “Seyahat Notları: Atina'ya Dönüş”, “Seyahat Notları: Atina Duyguları”, “Atina Akşamları”, “Seyahat Notları: Atina Duyguları”, “Bükreş Duyguları” ve “Seyahat Notları: Rumen Kokteyli”. Hisar bu yazılarında Atina ve Bükreş'teki genel duygu hâlini, Yunan ve Romenlerde gördüklerini anlatır.

Varlık'ta Balkan seyahatleriyle ilgili yayımlanan bir başka yazı da, Samet Ağaoğlu'nun “Tuna” başlıklı metnidir. Viyana'ya gitmek için vapurla beş günlük bir Tuna yolculuğuna çıkan Ağaoğlu, Tuna'yı ilk defa gece yarısı Rusçuk'ta gördüğü notunu düşer, onun gecedен bile koyu siyah rengini, *İlahi Komedya*'da şairin simsiyah katrandan bir nehir üzerinde kayıkla gidişine benzetir. Vapurun içinde Bulgar, Romen, Alman ve Macar yolcular bulunmaktadır. Yazının bundan sonraki kısımları ise Samet Ağaoğlu'nun hislerine odaklanmaktadır. Tuna'dan geçtiği süre içinde geçmiş zamanlar, tarihî isim ve mekânlar ruhunu doldurmaktadır. Gurur ve hüznü bir arada duyan yazar, bu hatırlamaların verdiği bir hisle Yahya Kemal'in “Ak tolgalı beylerbeyi haykırdı ilerle/ Bir yaz günü geçtik Tuna'dan kafilelerle” mısraını iradesi dışında tekrar etmeye başlar.

Türker Acaroğlu'nun “Sofya'da” başlıklı yazısı da bu noktada değerlendirilmelidir. Acaroğlu, Rumeli seyahatine neden çıktığı ile ilgili bir bilgi vermez. Bu gezilerinin kendisine zevk verdiğini söyleyen yazar, oralarda kendini vatanında hissetmektedir. Yol boyunca gördüğü manzaraları, köylüleri, tarlaları anlatır. Bu gördükleri onda eski günleri, Sofya'nın bir “Türk şehri” olduğu zamanları hatırlatır ancak zamanın yeni şartlarının da farkındadır: “Hangi Türk Sofya'da bütün bunları aramak ve bulmak istemez? Fakat bugün hissediyorum ki, şu kadar yıllar geçtikten sonra bu mümkün değildir” (1938: 57).

¹⁹ 1936 yılına ait üç yazısı ise Necip Fazıl'ın *Ağaç* dergisinde yayımlanacaktır.

6. TEZLİ BİR HİKÂYE

Bu yıllarda *Varlık* dergisinde dikkati çeken bir diğer yayın *Akıncılar Köyü* adlı hikâyedir. İkinciteşsin 1938 ile İkincikanun 1939 arasında beş tefrika halinde yayımlanan hikâyenin en dikkat çekici özelliği, Gagavuz Türklerinden biri tarafından yazılmış olmasıdır. Romanyalı Hristiyan Türklerden Doğan Dan tarafından kaleme alınan hikâye, Gagavuz Türklerinin yaşadığı Akıncılar Köyü'ndeki hayatı anlatır. *Varlık* dergisinde hikâyenin çıkışıyla ilgili bir tanıtma yazısı kaleme alan Yaşar Nabi, Doğan Dan'ın Türkiye'ye eğitim için gelen Gagavuz gençlerinden biri olduğu bilgisini verir. "Akıncılar Köyü Münasebetiyle" başlıklı yazısında, yalnızca birkaç senedir Türkiye'de bulunan bu gencin, çok başarılı bir Türkçe ile kaleme aldığı hikâyesinin, önemli bir davanın sesi olduğunu dile getirir (1938: 104).

Hikâyenin başkişisi Akıncılar köyünde yaşayan küçük bir çocuk olan Yovan'dır. Yovan'ın gözünden Gagavuzların yaşantısı, kimlikleri, düşünceleri anlatılmaktadır. Hikâye, köyü zapt etmeye çalışan Uahlara karşı, Gagavuzların silahlanarak onları püskürtmesiyle başlar. Bundan sonra rahata eren köylüler, kendi yaşantılarına geri dönerler. Merkezî nitelikte bir olayın bulunmadığı bu hikâyede, daha çok Gagavuzların günlük yaşantısına bir ayna tutulmuştur. Devamında Romanya hükümeti tarafından köye gönderilen Müslüman Türkler yerleşir. Gagavuzlar onları büyük bir sevinç ve coşkunlukla karşılarlar. Onlara göre önemli olan din değil soydur. O kadar ki gelen Müslümanlardan bir genç kız ile Gagavuzlardan Hristiyan bir gencin evlenmesi büyük bir sevinçle karşılanır.

Hikâyede merkezî bir olay bulunmadığı için bir son da yoktur. Başladığı gibi, sıradan bir günden aktarılan bir kesitle son bulur. Hikâyenin önemi de bu noktada ortaya çıkmaktadır. Yaşar Nabi'nin ifade ettiği "candan duyulmuş bir dava"ya hizmet ediyor oluşu, hikâyenin yazılmasında ve *Varlık*'ta yayımlanmasında etkili olan en önemli unsurdur. Bu dava, Gagavuzların Türkiye'ye göç ettirilmesi meselesidir. Daha önce de ifade edildiği üzere, bu yıllarda Bükreş büyükelçisi Hamdullah Suphi'nin çabaları ile Gagavuzların Türklüklerinin, Türkiye'de tanıtılması ve onların da diğer Balkan Türkleri gibi anavatana göç ettirilmesinin önü açılmaya çalışılmaktaydı. Bu anlamda Gagavuzların Hristiyan olmalarının Türkiye'ye göç etmeleri önünde hiçbir engel teşkil etmediğini, onların din bilincinden uzak yaşadıklarını, yüzyıllardır Türk kimliklerini yitirmemiş olmalarının bunun en önemli göstergesi olduğunu savunuyordu. İşte bir Gagavuz genci tarafından yazılan bu hikâyenin, bu tezin bir ürünü olduğu düşünülebilir (Çetin 2017: 272-273). Hikâyede, Gagavuzların milli bilinçlerinin ne derece yüksek olduğu her fırsatta ifade edilmektedir. Bayrakları ay yıldızlı kırmızı bayraktır, hikâyedeki kişiler sürekli Türk olduklarını Hristiyanlığın yalnızca bir alışkanlıktan ibaret olduğunu dile getirirler, düğün eğlenceleri güreş, zeybek, çiftetellidir. Mustafa Kemal'den "Gazi Paşa" diyerek söz ederler, hemen her konuşmalarında onu ve Türkiye Cumhuriyeti yüceltir dururlar. Kendilerini "Türk oğlu Türk" ve "Gazi Paşanın evlatları" olarak bilirler. *Akıncılar Köyü*'nde halkın göç hususundaki arzusu sık sık dile getirilir:

Siz yetişip yirmi beş yaşlarında olacağınız zaman Gazi Paşa bizi de kurtarır. O, bizim öz vatanımız olan yerde ki o yere Anadolu derler; orada yeni bir Türkiye kurmuş. Yeni Türkiye'nin hudutları içerisinde bütün dünya Türklerini toplamak istiyormuş. Biz de onun evlâtlarıyız. Bizim soyumuz, kanımız Türktür. Günün birinde bizi de arayacakları muhakkaktır. Bizim Hristiyan olmamız Türklüğümüze zerre kadar fenalık getirmemiştir. (1938: 159)

SONUÇ

1930’lu yılların siyasi, soyal ve kültür-sanat hayatı gözden geçirildiğinde, bu yıllarda yaşanan Balkan göçleri ve Balkan Antantı’nın önemli etkileri olduğu görülmektedir. Siyasi hayatta başlayan bu gelişmeler kısa zamanda ülke gündemini teşkil eder hâle gelmiş, buradan canlı bir atmosfer doğmuştur. Özellikle ülkelerin uluslararası arenada sağlam bir çatı altında bulunması adına girişilen Antant girişiminin uzun ömürlü ve güçlü olabilmesi, birliğe katılan ülkelerin üzerinde hassasiyetle durduğu bir konu hâline gelmiştir. Devletin kamuoyu gücünü arkasına almasının önemini farkında olan devlet adamları ve aydınlar, bu ihtiyacın yalnızca halkların da aynı arzuda olmasına ve dolayısıyla dostluklarının pekiştirilmesine bağlı olduğunu ifade ediyorlardı. Bu düşünceden hareketle Balkan halklarının birbirine yakınlaştırılmasında, ortak kültürel birikimlerin, ortak duygu ve düşünüş tarzlarının üzerinde durularak tarihi ve sosyal sebeplerle oluşturulan düşmanca tutumun ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu da en iyi kültür, sanat ve edebiyat faaliyetleriyle gerçekleştirilebilirdi. Karşılıklı ziyaretler esnasında Balkanlı devlet adamları bu gerekliliği birçok defa dile getirmişlerdi.

Dönemin önemli aydın simalarından Yaşar Nabi Nayır’ın bu temenninin son derece farkında olarak çıkarmakta olduğu *Varlık* dergisi üzerinden bu anlamda pek çok faaliyet gerçekleştirdiği görülmektedir. Yaşar Nabi’nin Balkan kökenli olmasının o yıllarda Türkiye’de esmekte olan Rumeli havasından kolaylıkla etkilenmesinin sağladığı düşünülebilir. Ancak Yaşar Nabi’nin bu yıllarda yaptıkları onun memleket duygusunun üzerinde değerlendirilecek işlerdir. Zira Yaşar Nabi Nayır, Türkiye’nin içinde bulunduğu durumun farkında olarak, günün ihtiyaçlarını bilen ve bu amaçla fikir üreten bir aydın konumundadır. Gerek kendi yazdıkları gerekse dergide yayımlanmasını teşvik ettiği metinler onun ifade edilen bu aydın tavrının bir sonucudur.

KAYNAKÇA

“Kitaplar: Akdeniz.” *Varlık* 15 Birinciteşrin 1942 13(223): 159.

ACAROĞLU, Türker. “Sofya’da” *Varlık* 1 Eylül 1938 6(124): 57-58.

ACAROĞLU, Türker. 2010. “Nayır’la Dostça İlişkiler”. *Yaşar Nabi Nayır ve Varlık Dergisi*. derleyen Filiz Nayır Deniztekin-Enver Ercan. Ankara: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı. 408-412.

AĞANOĞLU, H. Yıldırım. 2013. *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Balkanların Makûs Talihi Göç*. 8. Baskı. İstanbul: İz Yayıncılık.

AĞAOĞLU, Samet. “Üç Nehir: Tuna” *Varlık* 15 Haziran 1934 1(23): 361(9).

ÇETİN, Saadet. 2017. “Balkan Antantı ve Türk Edebiyatı: Cumhuriyet Devrinde Balkanlara Dönük Edebiyatın Doğuşu ve Gelişmesi”. Ankara: TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

DAN, Doğan. “Varlık’ın Tefrikası No: 3: Akıncılar Köyü” *Varlık* 1 İlkânun 1938 6(130): 157-

- HİSAR, Abdülhak Şinasi. “Atina Akşamları” *Varlık* 1 İkincikânun 1935 2(36): 178-179.
- HİSAR, Abdülhak Şinasi. “Bükreş Duyguları” *Varlık* 15 Temmuz 1935 3(49): 6-7.
- HİSAR, Abdülhak Şinasi. “Seyahat Notları: Atina Duyguları” *Varlık* 15 Birincikânun 1934 2(35): 166-168.
- HİSAR, Abdülhak Şinasi. “Seyahat Notları: Atina Duyguları” *Varlık* 1 Mart 1935 2(40): 242-244.
- HİSAR, Abdülhak Şinasi. “Seyahat Notları: Atinaya Dönerken” *Varlık* 15 II. Teşrin 1934 2(33): 132-133.
- HİSAR, Abdülhak Şinasi. “Seyahat Notları: Atinaya Dönüş” *Varlık* 1 Birincikânun 1934 2(34): 146-148.
- HİSAR, Abdülhak Şinasi. “Seyahat Notları: Rumen Kokteyli” *Varlık* 1 Ağustos 1935 3(50): 20-21.
- İSEN, Mustafa. 2010. “Balkan Edebiyatlarını Ülkemize Tanıtan Aydın: Yaşar Nabi Nayır”. *Yaşar Nabi Nayır ve Varlık Dergisi*. Editör: Filiz Nayır Deniztekin, Enver Ercan. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. 70-76.
- KAYA, Fahri. 2015. “Boşnak Edebiyatı” *Türk Dünyası*. 1: 134-156. Erişim tarihi: 16 Mayıs 2017 <http://dergipark.gov.tr/tdded/issue/12721/154959>
- NAYIR, Yaşar Nabi. “Akıncılar Köyü Münasebetiyle” *Varlık* 15 Birinciteşrin 1938 6(127): 104.
- NAYIR, Yaşar Nabi. “Barağa’nın Devedikenleri” *Tercüme* 19 İkincikânun 1943 3(17): 362-365.
- NAYIR, Yaşar Nabi. “Başyazı/ Musahebe: Balkanlardaki Türkler” *Varlık* 1 Haziran 1934 1(22): 1.
- NAYIR, Yaşar Nabi. “Gagauzlara Dair Kıymetli Bir Eser” *Varlık* 15 Haziran 1939 7(143): 374-375.
- NAYIR, Yaşar Nabi. “Konuşmalar: Balkanlarda Sevgi ve Kardeşlik Tezahürleri” *Varlık* 15 Mayıs 1938 5(117): 705.
- NAYIR, Yaşar Nabi. “Konuşmalar: Göç Yeniden Başlarken” *Varlık* 1 Mayıs 1936 3(68): 305.
- NAYIR, Yaşar Nabi. “Öz Türkçe: Mutsuz Kardeşlerimizin Kafa Açlığı” *Varlık* 15 İkincikânun 1935 2(37): 193.
- NAYIR, Yaşar Nabi. “Panait İstrati’ye Dair” *Varlık* 1 Ocak 1947 318: 9-10.
- NAYIR, Yaşar Nabi. 1936. *Balkanlar ve Türklük*. Ankara: Ulus Basımevi.

NECATİGİL, Behçet (1978). “Balkan Ülkeleri Edebiyatından Türkçeye Çeviriler” *Türk Dili Çeviri Sorunları Özel Sayısı* 1 Temmuz 322: 126-154.

PAPAZOĞLU, Avram N. 1939. “Türkiye ve Yunanistan Arasında Fikri Münasebetler” *Varlık* 1 Temmuz 1939 7(144): 395-397.

PETRESKO, Çezar. “Rumen Edebiyatı: Hücum” *Varlık*. Çeviren Zahit Boztuna. 15 Nisan 1937 4(91): 297-298.

SFAKÂNAKİS, Yanis. “Yunan Hikâyesi: Güllü Ev” *Varlık*. Çeviren Avr. N. Papazoğlu. 15 Haziran 1937 4(95): 362-364.

TURİNAY, Necmettin. 1993. *Abdülhak Şinasi Hisar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

YEDEK, Enis Bülent. “Yeni Kitaplar: Balkanlar ve Türklük” *Gündüz* 15 İkincikânun 1937 2(10): 253.

YILMAZ, Sibel. 2013. “Yaşar Nabi Nayır'ın Gözünden Balkanlar ve Türk Kültürü”. 2. Uluslararası Dil ve Edebiyat Konferansı. Bedir Üniversitesi, Tiran/ Arnavutluk. 14-16 Kasım 2013.